6.8. ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1. Загальна логіка

Право інтелектуальної власності — це право особи на:

результат інтелектуальної / творчої діяльності
або
інший визначений законом об'єкт інтелектуальної власності.

Воно включає:

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА

-

МАЙНОВІ ПРАВА.

Право інтелектуальної власності є непорушним: позбавити особу цього права або обмежити його здійснення можна лише у випадках, установлених законом.

2. Що саме може захищатися?

Ст. 420 ЦК України відносить до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема:

Група	Об'єкти
Авторське право	літературні, художні, наукові твори, комп'ютерні програми
Бази даних	компіляції даних
Суміжні права	виконання, фонограми, відеограми, програми організацій мовлення
Патентне право	винаходи, корисні моделі
Дизайн	промислові зразки
Технології	компонування напівпровідникових виробів
Селекція	сорти рослин, породи тварин
Засоби індивідуалізації	торговельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення
Інформація	комерційні таємниці
Інші	наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції

3. Право власності на річ ≠ право інтелектуальної власності

Дуже важлива ст. 419 ЦК.

Приклад

А купив:

картину художника.

Це означає:

✅ А став власником матеріального полотна;

але:

❌ автоматично не став власником авторських майнових прав на твір.

Так само:

передача авторського права
≠ автоматична передача права власності на матеріальний носій.

Формула

РІЧ ≠ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ПРАВО НА ОБ’ЄКТ, ВТІЛЕНИЙ У РЕЧІ.

4. Які права захищаються?

Особисті немайнові

Наприклад:

право бути визнаним автором / винахідником;

право на ім’я;

право протидіяти спотворенню твору;

інші права, встановлені законом.

За загальним правилом:

вони не відчужуються.

Майнові

Ст. 424 ЦК:

право використовувати об’єкт;

виключне право дозволяти використання;

виключне право перешкоджати неправомірному використанню;

інші встановлені законом майнові права.

5. Охорона ≠ захист

Охорона	Захист
правовий режим існування права	реакція на порушення / загрозу
реєстрація ТМ, патенту тощо	позов до порушника
визначення строку прав	заборона використання
визначення меж дозволеного використання	збитки / компенсація
діє до порушення	виникає при порушенні, невизнанні, оспорюванні або загрозі

Формула

ОХОРОНА → право існує.

ЗАХИСТ → право порушене або перебуває під загрозою.

6. Що вважається порушенням?

Ст. 431 ЦК:

порушення права інтелектуальної власності,

у тому числі:

НЕВИЗНАННЯ ПРАВА

-

ПОСЯГАННЯ НА НЬОГО

тягне відповідальність, установлену:

ЦК

- іншим законом
- договором.

7. Типові порушення

Об’єкт	Приклад порушення
Авторське право	незаконне копіювання книги
Музика	незаконне розміщення запису онлайн
Комп’ютерна програма	використання без ліцензії
ТМ	нанесення чужої марки на товар
Винахід	виготовлення запатентованого продукту без дозволу
Промисловий зразок	копіювання охоронюваного дизайну
Комерційна таємниця	незаконне отримання / розголошення
Авторство	публікація чужого твору під своїм ім’ям
Інтернет	незаконне надання доступу до твору

8. Але не кожне використання = порушення

Перед висновком про порушення потрібно перевірити:

чи взагалі існує чинне право;

чи охоплюється ним конкретна дія;

чи є дозвіл / ліцензія;

чи діє законний виняток або обмеження;

чи вичерпане право у передбачених законом випадках;

чи існує право попереднього користувача;

чи закінчився строк правової охорони.

Пастка

«використано без прямої згоди правовласника»
≠ завжди порушення.

9. Основні форми захисту

Схема

ПОРУШЕННЯ ПРАВА ІВ
↓

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ
+
АДМІНІСТРАТИВНІ / СПЕЦІАЛЬНІ ПРОЦЕДУРИ
+
МИТНИЙ ЗАХИСТ
+
за відповідних умов
АДМІНІСТРАТИВНА / КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Для теми цивільного права головний блок:

ст. 16 + ст. 432 ЦК + спеціальні закони.

10. Загальні способи захисту – ст. 16 ЦК

Правовласник може використовувати загальні цивільні способи, зокрема:

визнання права;

припинення дії, яка порушує право;

відновлення становища, що існувало до порушення;

примусове виконання обов’язку;

зміна / припинення правовідношення;

відшкодування збитків;

моральна шкода;

визнання незаконними відповідних рішень тощо.

Але для інтелектуальної власності:

ст. 432 ЦК передбачає **СПЕЦІАЛЬНІ** засоби.

11. Стаття 432 ЦК — центральна для ЄДКІ

Суд може застосувати:

Спосіб	Зміст
Негайні заходи	запобігти порушенню + зберегти докази
Митне зупинення	зупинити пропуск товарів через кордон
Вилучення товарів	вилучити з цивільного обороту товари, виготовлені / введені з порушенням
Знищення товарів	знищити їх за рахунок порушника
Вилучення матеріалів і знарядь	вилучити засоби, переважно використані для виготовлення контрафакту
Знищення матеріалів і знарядь	за відповідних умов
Разова грошова виплата	альтернатива вилученню / знищенню за спеціальних умов
Компенсація	замість збитків — коли це передбачено законом
Публікація рішення	оприлюднення відомостей про порушення за рахунок порушника

12. Негайні заходи

Суд може застосувати заходи для:

ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЮ
+
ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОКАЗІВ.

Це особливо важливо у справах ІВ, тому що:

контрафакт можна швидко продати;

веб-контент можна видалити;

документи / серверні дані можуть зникнути;

товари можуть залишити територію України.

Логіка

не чекати остаточного рішення
→ зберегти можливість реального захисту.

13. Вилучення і знищення контрафактних товарів

Суд може:

вилучити з цивільного обороту товари,

які:

виготовлені
або
введені в цивільний оборот

із порушенням права інтелектуальної власності.

Додатково:

такі товари можуть бути знищені
за рахунок порушника.

14. Матеріали і знаряддя

Окремо можуть бути:

вилучені
або
вилучені та знищені

матеріали і знаряддя, які:

ПЕРЕВАЖНО використовувалися для виготовлення товарів із порушенням права ІВ.

Пастка

не будь-яке майно порушника підлягає знищенню.

Потрібен:

зв’язок із виготовленням товарів-порушників.

15. Разова грошова виплата — новий важливий механізм

Ст. 432 передбачає можливість:

РАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ВИПЛАТИ

замість:

вилучення / знищення товарів
та/або
матеріалів і знарядь.

Але лише за сукупності умов:

1. цього просить **ВІДПОВІДАЧ**;
2. порушення було **НЕНАВМИСНИМ**;
3. не було **НЕДБАЛОСТІ**;
4. вилучення / знищення було б **НЕСПІВМІРНИМ** шкоді позивачеві.

Розмір:

орієнтується на винагороду, яка була б сплачена за законний дозвіл на використання.

16. Разова виплата ≠ компенсація

Це дуже важлива пастка.

Разова грошова виплата	**Компенсація**
п. 4^1 ст. 432	п. 5 ст. 432
ініціює відповідач	вимагає правовласник
замість вилучення / знищення	замість відшкодування збитків
лише ненавмисне порушення без недбалості	умови визначає спеціальний закон
критерій неспівмірності	розмір залежить від відповідного закону

Формула

РАЗОВА ВИПЛАТА → замість ЗНИЩЕННЯ.

КОМПЕНСАЦІЯ → замість ЗБИТКІВ.

17. Збитки

Правовласник може вимагати:

РЕАЛЬНІ ЗБИТКИ
+
УПУЩЕНУ ВИГОДУ

за загальними правилами цивільного права.

Наприклад:

витрати на виявлення порушення;

втрачений продаж;

недоотримана ліцензійна винагорода;

інші доведені майнові втрати.

18. Дохід порушника

Спеціальні закони можуть дозволяти вимагати:

дохід, отриманий порушником

унаслідок незаконного використання.

Для авторського і суміжних прав закон прямо дозволяє обрати:

збитки
АБО
дохід порушника
АБО
компенсацію.

19. Компенсація – навіщо вона потрібна?

Головна проблема збитків:

складно довести точний розмір.

Тому закон для окремих об’єктів дозволяє:

довести ФАКТ ПОРУШЕННЯ
↓
вимагати спеціальну КОМПЕНСАЦІЮ
замість класичного розрахунку збитків.

Але

універсального одного розміру компенсації для всіх об’єктів ІВ немає.

Потрібно дивитися:

СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАКОН.

ІІ. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА

20. Авторське право виникає автоматично

Авторське право:

виникає **ВНАСЛІДОК ФАКТУ СТВОРЕННЯ ТВОРУ**.

Для його виникнення:

❌ не потрібна державна реєстрація;

❌ не потрібне спеціальне оформлення;

❌ не потрібен знак ©.

Реєстрація:

можлива добровільно
і може полегшувати доказування права.

За відсутності доказів іншого автором презюмується особа, ім’я якої зазначено як ім’я автора на оригіналі або копії твору.

21. Ідея сама по собі не охороняється авторським правом

Авторське право охороняє:

ФОРМУ ВИРАЖЕННЯ ТВОРУ,

а не самі:

ідеї;

концепції;

методи;

принципи;

процедури;

системи;

способи;

відкриття як такі.

Приклад

ідея роману про подорож у часі → сама по собі не монополізується.

конкретний текст роману → охороняється.

22. Що є порушенням авторського права?

Закон № 2811-IX називає, зокрема:

плагіат;

незаконне використання твору;

незаконне відтворення / розповсюдження;

незаконне доведення до загального відома;

окремі форми цифрового піратства;

неправомірне втручання в технічні засоби захисту;

окремі дії онлайн, які створюють умови для незаконного поширення контенту.

23. Плагіат ≠ будь-яке порушення авторського права

Плагіат:

опублікування чужого твору або його частини
у незмінному або видозміненому вигляді
ПІД ІМЕНЕМ ОСОБИ, ЯКА НЕ Є АВТОРОМ.

Отже

незаконно виклав фільм онлайн, але не назвав себе режисером
→ порушення авторського права ✅
→ але не обов’язково плагіат.

24. Способи захисту авторського права

Правовласник може вимагати:

Вимога
визнати право
відновити попереднє становище
припинити порушення
заборонити майбутнє порушення
стягнути належну винагороду
відшкодувати моральну шкоду
відшкодувати збитки
стягнути дохід порушника
стягнути компенсацію
вилучити / знищити піратські примірники
вилучити засоби обходу технічного захисту
оприлюднити інформацію про порушення

25. Компенсація в авторському праві — запам’ятати цифри

Суб’єкт авторського / суміжного права може замість:

збитків
або
доходу порушника

вимагати:

Варіант 1

від 2 до 200 прожиткових мінімумів для працездатних осіб;

АБО

Варіант 2

подвоєну суму винагороди,
яка була б сплачена за законний дозвіл;

якщо порушення умисне:

ПОТРОЄНУ таку винагороду.

Суд враховує:

тривалість;

систематичність;

обсяг і територію порушення;

сферу діяльності;

наміри;

форму вини;

інші обставини.

Формула

АВТОРСЬКЕ ПРАВО: 2–200 ПМ
або ×2 ліцензія; умисно → ×3.

26. Додатковий штраф у сфері авторського права

Суд може також постановити:

штраф у розмірі **10 % суми**, присудженої на користь позивача.

Але:

ці 10 % ідуть **до державного бюджету**,
а не додатково правовласнику.

Пастка

компенсація правовласнику + 10 % правовласнику — ❌.

III. ПОРУШЕННЯ В ІНТЕРНЕТІ

27. Спеціальна процедура припинення онлайн-порушень

Ст. 56 Закону про авторське право встановлює спеціальний механізм:

правовласник
↓
заява про припинення порушення

↓
власник веб-сайту / веб-сторінки
↓
у визначених випадках хостинг-провайдер
↓
унеможливлення доступу до незаконного контенту.

28. Основний строк — 48 годин

За загальним правилом власник веб-сайту / веб-сторінки:

після належної заяви

повинен:

не пізніше 48 годин

або:

унеможливити доступ до відповідного цифрового контенту;

або:

у передбачених законом випадках надати мотивовану відмову.

29. Вимоги до заяви

Заява містить, зокрема:

дані заявника;

інформацію про права;

гіперпосилання на незаконний контент;

вимогу припинити доступ;

дані хостинг-провайдера;

підтвердження достовірності інформації та перевірки прав.

Для юридичної особи така процедура здійснюється:

через адвоката
або

представника у справах інтелектуальної власності — патентного повіреного.

30. Якщо власник сайту не реагує

За визначених законом умов заявник може звернутися:

БЕЗПОСЕРЕДНЬО ДО ПОСТАЧАЛЬНИКА ПОСЛУГ ХОСТИНГУ.

Хостинг-провайдер:

повідомляє власника сайту;

за встановленої законом бездіяльності може сам унеможливити доступ до контенту. Законодавство України

---

31. Доступ може бути відновлений

Механізм не є автоматично остаточним.

Якщо власник сайту заперечує порушення:

може вимагати відновити доступ.

Якщо заявник у визначений строк не підтвердить:

відкриття судового провадження,

хостинг-провайдер:

відновлює доступ до контенту на **10-й робочий день** після направлення заявнику відповідного повідомлення.

IV. ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ

32. Типове порушення ТМ

Правовласник може забороняти, зокрема, незаконне використання тотожного або схожого позначення:

на товарах;

упаковці;

під час пропонування товарів / послуг;

у рекламі;

у документації;

в інших передбачених законом формах,

якщо використання входить до обсягу охорони ТМ.

33. Що може вимагати власник ТМ?

Зокрема:

припинити порушення;

відшкодувати шкоду / збитки;

вимагати компенсацію;

усунути незаконне позначення з товару чи упаковки;

знищити виготовлені зображення торговельної марки / схожого позначення.

Закон прямо дозволяє компенсацію замість збитків за вибором власника свідоцтва.

34. Компенсація за порушення ТМ

На відміну від авторського права:

немає формули «2–200 прожиткових мінімумів».

Розмір визначає суд з урахуванням:

обсягу порушення;

вини;

інших істотних обставин.

Але компенсація:

не може бути меншою за винагороду,
яка була б сплачена за законний дозвіл на використання ТМ.

Якщо порушення:

ненавмисне + без недбалості,

компенсація:

дорівнює такій гіпотетичній ліцензійній винагороді.

V. ПРОМИСЛОВІ ЗРАЗКИ

35. Зареєстрований і незареєстрований дизайн

Український закон охороняє:

зареєстрований промисловий зразок

і за встановлених умов:

незареєстрований промисловий зразок.

Строк охорони незареєстрованого промислового зразка:

3 роки від доведення його до загального відома в Україні.

36. Порушення незареєстрованого дизайну

Тут є важлива особливість.

Власник незареєстрованого промислового зразка може забороняти використання:

якщо воно є наслідком **КОПІЮВАННЯ**.

Якщо інша особа:

самостійно створила аналогічний дизайн
і можна вважати, що вона не знала про попередній дизайн,

це:

не вважається копіюванням у розумінні спеціального закону.

37. Захист промислового зразка

Правовласник може вимагати:

припинити порушення;

відшкодувати збитки;

виплатити компенсацію;

відшкодувати моральну шкоду.

При визначенні збитків враховуються:

упущена вигода
або
дохід порушника.

Компенсація:

альтернативна збиткам;

не менша за гіпотетичну ліцензійну винагороду.

VI. ПАТЕНТНІ ПРАВА

38. Винахід / корисна модель

Права на:

винахід

- корисну модель

виникають у спеціальному реєстраційному порядку та засвідчуються:

ПАТЕНТОМ.

Для промислового зразка:

СВІДОЦТВОМ.

Майнові права включають:

використання;

дозвіл на використання;

заборону неправомірного використання.

39. Патент не захищає «все схоже»

Обсяг правової охорони:

винаходу / корисної моделі
визначається насамперед **ФОРМУЛОЮ**;

промислового зразка
— його зображенням у реєстрації.

Тому в задачі

недостатньо сказати:

«товар схожий».

Потрібно встановити:

чи входить конкретне використання до **ОБСЯГУ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ**.

VII. МИТНИЙ ЗАХИСТ

40. Навіщо потрібна митниця?

Захист можна здійснювати:

ще ДО потрапляння контрафактного товару на український ринок.

Ст. 432 ЦК прямо передбачає:

зупинення пропуску через митний кордон України товарів,

імпорт або експорт яких:

здійснюється з порушенням прав інтелектуальної власності.

41. Митний реєстр

Правовласник може використовувати:

МИТНИЙ РЕЄСТР ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

Він містить інформацію, яка допомагає митним органам:

ідентифікувати товари;

запобігати переміщенню товарів із порушенням прав ІВ;

взаємодіяти з правовласником.

Логіка

правовласник → митний реєстр
→ ризиковий товар на кордоні
→ призупинення оформлення
→ перевірка / реакція правовласника.

VIII. ВИЗНАННЯ ПРАВА НЕДІЙСНИМ

42. Захист відповідача теж можливий

У спорі про порушення особа може заперечувати:

«правовласник взагалі не повинен був отримати це право».

Тоді можливе:

визнання реєстрації / прав недійсними

у порядку:

судовому
або
в передбачених спеціальним законом випадках через Апеляційну палату.

Приклад

Промисловий зразок:

не відповідав умовам охороноздатності
↓
права можуть бути визнані недійсними.

Якщо права визнано недійсними:

вони можуть вважатися такими, що не набрали чинності від дати державної реєстрації.

43. Це не те саме, що припинення права

Недійсність	Припинення
дефект існував при набутті права	право спочатку виникло належно
часто ефект «від початку»	право припиняється на майбутнє
наприклад, не було новизни	наприклад, сплив строку
може вплинути на підставу позову про порушення	минулі законні права не автоматично зникають

IX. ХТО МОЖЕ ЗАХИЩАТИ ПРАВО?

44. Суб’єкти захисту

Залежно від об’єкта:

автор / винахідник / інший творець;

власник майнових прав;

правонаступник;

спадкоємець;

власник патенту / свідоцтва;

ліцензіат — у випадках і межах, установлених законом та договором;

організація колективного управління — у встановлених законом сферах;

інші уповноважені особи.

Ст. 421 ЦК охоплює як творця, так і інших учасників цивільних відносин, яким відповідні права належать за законом або договором.

45. Автор ≠ завжди власник майнових прав

Автор:

завжди залишається автором.

Але майнові права:

можуть перейти;

можуть бути передані договором;

можуть належати роботодавцеві / замовнику в передбачених законом випадках.

Пастка

У спорі потрібно встановити:

не лише ХТО СТВОРИВ ОБ’ЄКТ,

а:

КОМУ НАЛЕЖИТЬ САМЕ ТЕ ПРАВО, ЯКЕ ПОРУШЕНО.

46. Особисті немайнові права після передачі майнових

Наприклад, автор продав:

усі майнові права на книгу видавництву.

Він:

більше не здійснює ці майнові права,

але:

право авторства
та інші невідчужувані особисті немайнові права

залишаються за ним.

Формула

ВІДЧУЖИВ МАЙНОВІ ПРАВА ≠ ПЕРЕСТАВ БУТИ АВТОРОМ.

X. ДОКАЗУВАННЯ ПОРУШЕННЯ

47. Що потрібно встановити?

Типова схема:

1. ЧИ Є ОБ’ЄКТ, ЯКИЙ ОХОРОНЯЄТЬСЯ?

↓

2. ЧИ МАЄ ПОЗИВАЧ ВІДПОВІДНЕ ПРАВО?

↓

3. ЯКИЙ ОБСЯГ ЦЬОГО ПРАВА?

↓

4. ЩО САМЕ ЗРОБИВ ВІДПОВІДАЧ?

↓

5. ЧИ ПОТРІБЕН БУВ ДОЗВІЛ?

↓

6. ЧИ Є ВИНЯТОК / ОБМЕЖЕННЯ?

↓

7. ЯКИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ Є ЕФЕКТИВНИМ?

48. Докази можуть бути різними

Наприклад:

- свідоцтво / патент;
- дані реєстру;
- договір про передачу прав;
- ліцензія;
- вихідні файли твору;
- листування;
- примірники товарів;
- чеки / накладні;
- рекламні матеріали;
- веб-сторінки;
- скріншоти;
- відеофіксація;
- висновок експерта;
- відомості про продажі;
- серверні / електронні дані.

49. Реєстрація особливо важлива не для всіх об’єктів однаково

Об’єкт	Типова модель
Авторське право	виникає автоматично з факту створення
Винахід	потрібна державна реєстрація / патент
Корисна модель	державна реєстрація / патент
ТМ	переважно державна реєстрація / міжнародний режим
Зареєстрований дизайн	реєстрація
Незареєстрований дизайн	може охоронятися без реєстрації за спеціальних умов
Комерційна таємниця	реєстрації як такої немає; важливий режим секретності

Пастка

«Немає реєстрації → немає жодного права ІВ» — ❌.

Авторське право — головний контрприклад.

XI. ІНШІ ВИДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

50. Адміністративна відповідальність

Ст. 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність, зокрема, за:

незаконне використання об’єкта ІВ;

привласнення авторства;

інше умисне порушення охоронюваних прав.

Можлива:

конфіскація незаконно виготовленої продукції, обладнання та матеріалів.

51. Кримінальна відповідальність

Для найбільш суспільно небезпечних порушень можливий КК України.

Зокрема:

ст. 176 КК — порушення авторського права і суміжних прав;

ст. 177 КК — порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та деякі інші об’єкти.

Кримінальна відповідальність:

не замінює цивільний захист.

Потерпілий може паралельно вимагати:

відшкодування завданої шкоди. Законодавство України

XII. СУДОВА ЮРИСДИКЦІЯ

52. Вищий суд з питань інтелектуальної власності

В Україні формально утворений:

Вищий суд з питань інтелектуальної власності
(IP Court — спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності).

Але станом на офіційні матеріали 2026 року його повноцінну процесуальну роботу ще не було запущено; до початку роботи такого суду IP-справи продовжують розглядатися іншими судами за перехідними правилами юрисдикції.

53. Позовна давність

Щодо майнових вимог у сфері ІВ:

за відсутності спеціального правила
діє загальна позовна давність:

3 РОКИ.

Але для вимог, що випливають із порушення:

особистих немайнових прав,

потрібно враховувати:

ст. 268 ЦК — загалом позовна давність на такі вимоги не поширюється, якщо закон не встановлює інше.

Тобто

авторські майнові права → зазвичай давність має значення;

захист авторства як особистого немайнового права → інша логіка.

Основні статті для запам’ятовування

Норма	Що запам’ятати
ст. 418 ЦК	поняття права ІВ
ст. 419	право ІВ ≠ право власності на річ
ст. 420	об’єкти
ст. 421	суб’єкти
ст. 423	особисті немайнові права
ст. 424	майнові права
ст. 425	строки
ст. 426	використання
ст. 431	наслідки порушення
ст. 432	спеціальні способи судового захисту
ст. 9 Закону № 2811-IX	авторське право виникає без реєстрації
ст. 53	порушення авторського / суміжних прав
ст. 55	цивільно-правовий захист
ст. 56	онлайн-процедура
ст. 20–21 Закону про ТМ	порушення та захист ТМ